

EN FÄRD MED

GÖTEBORG-BORÅS

OCH

BORÅS ALVESTA

JÄRNVÄGAR

RESEBESKRIFNING MED BILDER UTGIFVEN AF JÄRNVÄGSBOLAGEN ---------- GÖTEBORG
WETTERGREN & KERBER

TRYCK, ILLUSTRATIONER OCH PAPPER FRÅN WALD. ZACHRISSONS BOKTRYCKERI A.-B.
GÖTEBORG 1904

Förord till den elektroniska utgåvan

Scannad direkt från original i april 2013 av Bert H.

Gustaf Adolfs torg, Göteborg

Lilla Bommens hamn, Göteborg

John Ericsons staty, GöteborgBrunnsparken, GöteborgFolkbiblioteket, Göteborg

Kungsportsbron, Göteborg

MED JÄRNVÄG FRÅN GÖTEBORG TILL ALFVESTA.

LÅNGSAMT men säkert har Sverige ryckt upp bland raden af betydande och intressanta turistländer. Dess omväxlande natur, minnesrika trakter, gästvänliga befolkning och goda kommunikationer borga för att

utländingen allt mera skall känna sig dragen till Sverige, liksom vi själfva i och med den ständiga tillökningen af bekväma kommunikationsleder få större intresse för vårt eget land och större lust att söka lära känna detsamma.

Åren 1892—1894 byggdes järnvägen mellan *Göteborg* och *Borås*, och 8 år senare var denna järnvägs fortsättning till *Alfvesta* ett fullbordadt faktum. 1902 i december öppnades nämligen trafiken å Borås—Alfvesta järnväg. Genom dessa bägge järnvägar står Göteborg i rak förbindelse med städerna Borås, Vexiö, Kalmar och Karlskrona. — En färd mellan Göteborg och Alfvesta kan nu fullbordas på mindre än 6 timmar, och till Karlskrona och Kalmar kommer man på dagen, hvilket med förut tillgängliga förbindelser icke var möjligt. Göteborg—Borås och Borås—Alfvesta järnvägsbolag hafva ej heller tvekat att inrätta sina järnvägar på modernaste sätt; man åker i genomgående boggivagnar, försedda med elektriskt ljus och med en tåghastighet af intill 60 km. i timman. Ett önskemål är naturligtvis, att genomgående vagnar skola gå ända till Karlskrona, och torde denna förbättring i och med snabbaretåg emellan Vexiö och Karlskrona icke så länge låta vänta på sig, hvarefter afståndet Göteborg—Karlskrona (353 km.) bör kunna tillryggaläggas på 10 timmar.

Genom inrättande af en på längre afstånd betydligt fallande zontariff för personbiljetter ha dessa järnvägar varit föregångare i användandet af det system som inom kort torde blifva en verklighet för flertalet järnvägar inom landet.

De bägge banorna Göteborg—Borås och Borås—Alfvesta utgöra ännu skilda bolag, men drifvas under gemensam förvaltning, hvilken liksom styrelserna är förlagd i Göteborg.

Göteborg—Borås Järnväg, hvilken ingår på *Bergslagsbanans* station i Göteborg, börjar egentligen först vid *Almedal* station, men begagnar sig af Vestkustbanans spår mellan nämnda stationer. Afståndet från Göteborg (B. J.) till Borås är 72 km. men emellan Almedal—Borås endast 67 km. Banans anläggningskostnad har uppgått till cirka 5,700,000 kronor. Borås—Alfvesta järnväg, till hvilken hör bandelen Hillared—Svenljunga—Axelfors utgör 173 km., däraf mellan Borås och Alfvesta 149 km. Hela anläggningskostnaden med inköp af f. d. Kinds Härads järnväg, hvilken bana delvis slopats, utgör cirka 10,500,000 kronor.

***

Innan vi anträda vår järnvägsresa, göra vi en rundtur med de elektriska spårvagnarne genom Göteborg och uppfånga några bilder, som karakterisera den stora handelsstaden vid Göta älf.

Vi stiga af spårvagnen vid *Lilla Bommens torg* och promenera med Vestgötabanans station till vänster fram till *Bergslagsgatan*, hvilken vi följa och uppnå efter några minuter begynnelsepunkten för vår färdBergslagsbanans station, Göteborg

Resan börjar

Skansen Lejonet, Göteborg**Bergslagsbanans station.**

Sedan vi köpt biljett, taga vi plats i en bekväm boggivagn, helst den genomgående till Alfvesta. Afgångssignalen ljuder och vi rulla snart sakta öfver den långa viadukten, som leder öfver Vestra stambanan.

På viadukten

Från sitt klippiga krön, tyngd af år, ära och minnen, blickar skansen *Lejonet* ned på oss, medan under oss elektriska spårvagnar ila fram och tillbaka. Vi kasta en blick till höger på spårvägarnes stallar, *Gårdas* fabriker, långa rader af arbetskaserner och villor. Till vänster tjusas vi ett ögonblick af den åldriga, idylliska, af vacker grönska omhägnade *Örgryte* kyrka*Örgryte kyrka*och äro efter en färd af 5 km. vid

Almedal station.

Härifrån löper tåget ut på egna skenor, följande foten af det höga berg, som bildar östra gränsen mot *Mölndalsåns* dalgång och i hvilket banan å flera ställen är insprängd.

Stigningen mot Mölndal

Vi stiga i höjden som på en alpbana och njuta några minuter af den storartade tafla, som den djupt under oss liggande *Fässbergsslätten* erbjuder. Efter ytterligare 4 km:s färd äro vi inne på

Mölndal station (9 km. från Göteborg).

Mölndals by är sedan gammalt känd för sina 29 kvarnar, hvilka numera undanträngts af andra industriella verk såsom oljeslagerier, spinnerier, sockerbruk,Utsikt öfver Fässbergpappersbruk m. m. Från dalens botten, där de äldsta boningshusen och fabrikerna äro belägna, hafva nyare tiders byggnader trängt upp efter dalgångens sidor mot höjderna och ljuset. Flera gånger har den röda hanen ödeläggande flaxat genom byn, men fabrikerna hafva snart åter och i än större skala rest sig ur askan. En stor del af Mölndals fabriker drifves af vatten från

Mölndal

Mölndalsströmmen, som, upprinnande i *Bollebygds* härad, går genom *Ned-, Landvetter-* och *Rådasjöarna* och vid Mölndal gör en mängd fall, hvarefter den så småningom uppnår Göteborgs stad och utfaller i Göta älf. I Mölndal ligger Götiska förbundets friskola, som tillika med ett kapital skänktes 1824 af öfverdirektör S. Norberg. Samhället är väl lottadt med järnvägsstationer, i det att den djupt nedanför byn löpande *Vestkustbanan* här har station med namn *Fässberg*.

***Bro öfver Mölndalsån

Bro öfver MölndalsånGunnebo från parkenGunnebo från entrénParti af stora salongens tak, Gunnebo

Interiör från GunneboPixbo hållplatsSedan vi passerat de tre broarne öfver Mölndalsströmmen oeh för en stund lämnat fabriker och bolmande skorstenar bakom oss, kunna vi fylla lungorna med ren luft och låta ögat tjusas af de leende omgifningarna. Se där till vänster vid *Gunnebo*, huru de knotiga ekarna och de höga furorna skyddande sträcka sina grenar öfver de klippta häckarna och parkträden. Gunnebo corps-de-logis anlades på 1780-talet af den från Skottland hitflyttade brukspatronen och grosshandlaren John Hall med vacker park och trädgård i fransk stil efter ritning af arkitekten Carlberg.

Hufvudfasaden med jonisk pelarhall ligger mot en vik af *Rådasjön*, från hvilken breda stentrappor leda upp till byggnadens hufvudingång. Byggnaden är uppförd af trä och innehåller 22 rum förutom köksafdelningen. Den breda frisen å fasaden mot banan samt öfriga yttre orneringar äro af bly. Inre orneringar å dörrar samt öfverstycken äro skurna i trä och synnerligen vackra. Alla golf äro i parkett af furu med friser af kolmårdsmarmor; kakelugnar från Marieberg. Taken med ornament och figurgrupper äro af gips. En särdeles vacker grupp amoriner uppbär stora salongens ljuskrona. Byster i gips, på stället utförda af Sergel, som tillsammans med en fransk konstnär komponerat de dekorativa delarna, pryda en del rum.

John Hall, som var en af Göteborgs rikaste köpmän, dog 1800, hvarvid egendomen jämte ett hus i Göteborg öfvergick till sonen, den sedermera så olycklige John Hall d. y., hvilken till följd af sin fullständiga oförmåga att sköta de stora affärer han fått öfvertaga slutade sina dagar i största fattigdom år 1830. Därefter inköptes egendomen af en slaktare Karlsson, som så föga värderade konsten, att han lät aftaga byggnadens koppartak, som vid försäljning lär ha inbringat egendomens köpeskilling.Gunnebo innehades sedan af en Gibson, en Barclay m. fl. Nuvarande ägaren är grosshandlaren W. Denninghoff i Göteborg; men bebos stället af hans svärson friherre Carl Sparre.

Sitt mest lysande minne äger väl Gunnebo från den Hallska storhetstiden, då det gästades af medlemmar af den franska konungafamiljen, bland andra Ludvig, grefve af Provence, sedermera konung Ludvig den XVIII samt hertigarne af Angoulême och Berri (1807).

***

Signalpipan väcker oss åter till egna dagars verklighet och vi stanna nu vid

Pixbo hållplats (12 km från Göteborg),

som, inbäddad mellan höjdens mörka furor och strandens hvitstammiga björkar, förstulet blickar ned i Rådasjöns blå vattenspegel. Innan vi nå fram till nämnda hållplats fästes vår uppmärksamhet vid den stora, hvita, i klassisk stil hållna byggnaden nere vid sjön till vänster, hvilken äges och bebos af förut nämnda grosshandlare W. Denninghoff. På högra sidan om banan, dock ej synlig därifrån, ligger *Pixbo* herrgård i vackra kuperade omgifningar; äges af grosshandlare E. Heyman i Göteborg.

Till vänster vid Rådasjöns andra strand och synligt från kupéfönstret en minut efter det vi lämnat Pixbo ligger *Råda säteri* med anor, som gå tillbaka till medeltiden, då det hörde samman med Näs, Öjared, Mölnlycke m. fl. egendomar. På 1700-talet ägdes godset af Ostindiska kompaniets direktör Törngren och öfvergick därefter till dottern, friherrinnan Martina Schwerin, under hvilkens tid Råda besöktes bland andra af biskop Tegnér. Råda har sedermera ombytt ägare flera gånger och innehades i senare tider afDenninghoffs villaRåda säteri

Mölnlycke stationUtsikt vid Mölnlyckekammarherre Lagerberg, hvilken anlade den modärna trädgården och växthuset.

Nu äges Råda säteri af ingeniör Gustaf Ekman i Göteborg. Den trakt, vi nu beskrifvit, är utomordentligt vacker och särskildt ägnad att locka stadsbor ut att här taga sig sommarkvarter.

***

Mölnlycke fabriker

Fläkten från en vacker, genombruten ekdunge smeker för en stund din panna och snart framskymtar

Mölnlycke station (15 km. från Göteborg).

Platsen har sedan länge tillbaka gjort sig känd för liflig fabriksrörelse. Den första fabriken anlades 1852 af G. T. Hennig för tillverkning hufvudsakligen af mollskinn. Dennes systerson, Bruno Wendel, öfvertogsedan driften och bildade år 1856 aktiebolag med ett kapital af 300,000 kronor. Nu är aktiekapitalet 1,800,000 kronor. Bolaget äger nu bomulls- och ylleväfverier med 700 stolar, färgeri och tryckeri samt en möbelfabrik, hvilken uppfördes år 1901. Den nedbrann visserligen redan i december samma år, men återuppbyggdes omedelbart.

Den ursprungliga ytterstommen af tegel användes till stor del, men all invändig inredning såsom pelare, bärbjälkar och golf utfördes af armerad cementbeton i förvånansvärdt smäckra former. Möbelfabriken har utfört flera stora beställningar, bland andra till nya riksdagshuset.

Omsättningen för samtliga fabriker uppgår till 1,500,000 kronor.

Vatten från Nedsjöarne utgör den hufvudsakliga drifkraften för Mölnlycke fabriker och omsatt i elektricitet lämnar den belysning och drift åt möbelfabriken.

Arbetsstyrkan uppgår till mellan 6- och 700 personer.

Wendelbergs corps-de-logis af trä, uppfördt år 1882, ligger på en höjd i en vacker park till vänster från järnvägsstationen.

***

Utmed *Gröens* strand med höga pittoreska bergspartier slingrar banan sig nu fram, å tvenne ställen genombrytande bergsryggarne med tunnlar resp. 160 och 332 meter långa. Det elektriska ljuset tändes i vagnarna, och när det åter släckes, äro vi framme vid

Landvetter station (21 km. från Göteborg),

belägen vid östra ändan af sjön *Gröen*. Platsen är sedan gammalt känd för sin gästgifvaregård, dit stadsborna gärna ställde sina utflykter, vare sig det nu skedde»Emellan tunnlarne»Banan invid Landvettertill fots, eller till häst eller för att på vintern idka kälkbacksåkning i de präktiga backarna ett stycke därifrån.

***

Öfver naturens leende drag breder sig nu liksom en vemodssky, och de täcka löfdungarne få lämna plats för granskogens mörka grönska. Visserligen framskymta till vänster ännu bondgårdar och odlade marker, innan

Härryda station (26 km. fr. Göteborg)

uppnås, och de vackra sjöarnes blå öfvergår i mossarnes bruna färgton.

Nästa station

Hindås (35 km. fr. Göteborg)

ligger midt uppe i skogsmarken ej långt från de stora *Nedsjöarne*, till hvilka utgår ett särskildt spår från Hindås station i och för upptagande af virke samt is under vintern.

Nedsjöarne äro mycket fiskrika och i deras utlopp, *Nedsjöån*, som så småningom letar sig ut till hafvet i Göteborg, finnes det ganska godt om sprittande laxöringar, som locka till fiske. På senare tider har trakten kring Hindås fått en särdeles stor betydelse för vintersporten. De, som vilja söka frisk luft och hälsa, präktig motion eller hvila, tillräckligt långt från stadsrök och dam, men dock tillräckligt nära för att ej resorna skola vara besvärande, böra ej försumma att besöka Hindås, som härför har ett särdeles gynnsamt läge. Stationen ligger 133.37 m. öfver hafvet, endast 55 min. väg från Göteborg och ungefär lika långt från Borås.

Göteborgs Idrottsförbund har ej långt från stationen anordnat en skidbacke, hvarjämte trakten i öfrigt gerTimmer tag vid Hindas station

många tillfällen för idkare af skidsporten till öfning och till visande af mästerprof. Den i Slottskogen vid Göteborg anordnade Bragebacken har sällan så mycket snö, att löpningar där kunna ske, hvaremot trakten kring Hindås vanligen bibehåller sin vinterprägel långt fram i mars månad. Den mängd skidlöpare, räknade ända till 300-tal, både damer och herrar i pittoreska dräkter och med skidor på ryggen, hvilka man ser på söndagsmorgnarne vallfärda till Bergslagsbanans station för att resa till Hindås och på middagarne återkomma därifrån med blomstrande kinder och en munterhet, som väcker uppseende, borgar för, att idrottsförbundet gjort en lyckad insats i Göteborgarnes sportslif och man väntar, sedan Hindås blifvit ännu mera kändt, att där inom kort skall uppstå en motsvarighet till norrmännens Holmenkollen.I den höga skogstrakten, 3 km. söder om Hindås, ligger ett nybildadt konvalescenthem, *Fagerhult*, med ständigt ökande patientantal, hvadan Hindås sålunda äfven äger en början till ett blifvande Voxenkollen.

Två minuter efter afgången från Hindås löper tåget genom den tredje tunneln (125 m.) mellan Göteborg och Borås.

Räflanda station (43 km. fr. Göteborg)

ligger tätt intill *Björketorps* kyrka. Härifrån var på sin tid påtänkt och koncession sökt för en järnväg Räflanda—Kinna—Vernamo—Alfvesta, hvilket förslag fick ge vika för Borås—Alfvesta förslaget.

Trakten häromkring är särdeles vacker. En omtyckt utfärd är den för sina omväxlande naturscenerier berömda vägen till *Sätila* stora kyrkoby invid sjön *Lygnern* förbi *Hellingsjö* gästgifvaregård och egendom.

Vid Räflanda hafva vi skurit genom det 20 km. breda skogsbältet och komma ut på den stora, välodlade *Bollebygden*, i hvars midt

Bollebygd station (47 km. fr. Göteborg)

är belägen. Detta på skog och landtmannaprodukter rika område har före banans framdragande uteslutande varit hänvisadt till landsvägarna såsom kommunikationsleder. Då man betänker, att denna station ligger 25 km. från Borås, ungefär lika långt från Alingsås och Floda samt 47 km. från Göteborg, inser man lätt nyttan af, att en järnväg här går fram. Stationen är också den mest betydande å linien. De breda, djupa dalgångarne, som med *Nol- och Söråarne* på bottnen genomskära bygden, förläna åt densamma en egendomlig prägel. Höga,

skogklädda bergsidor sammantränga så småningom dalen fram mot den stora *Viaredsjön*, som frånHultafors hållplats**Hultafors hållplats** (58 km. fr. Göteborg) förbi

Sandared station (62 km. fr. Göteborg) bjuder på växlande, fagra vyer, på samma gång som den mycket oländiga terrängen med branta berg, djupa dalgångar och sanka mossar nödvändiggjort arbeten af stort intresse för fackmannen.

Sedan vi lämnat

Sjömarkens hållplats (67 km. fr. Göteborg) sänker sig banan med skarp lutning och i trånga kurvor ned mot *Borås stad*, till höger framskymtande mellan träden, som bekläda den vackra sluttningen, utmed hvilken vi nu färdas. — En blick i den mjukt buktande *Viskan*, som vi öfverfara på tvenne broar, och vi rulla in på

Vi svänga in till BoråsBorås nedre stationBorås stadStadsparken i BoråsÖfver Viskan**Borås nedre station** (72 km. fr. Göteborg).

Redan bangårdens utsträckning, den höga järnbron för persontrafik öfver spåren och den rådande lifligheten på perrongen väcka vår uppmärksamhet.

Så i hast en promenad genom staden, Nordens Manchester. Den spritter af lif och arbetslust, och ur de ”kolmörka” skyar, som utsändas från de talrika fabriksskorstenarna, regnar guld i fabrikanternas fickor. Men den verklige regnguden gästar ej heller så sällan staden i Viskadalen, och Borås är därför kändt såsom ett af landets regncentra. Borås är den stad i Sverige, hvars innevånareantal hastigast tilltagit på senare tider och har ej så litet att därför tacka sina goda kommunikationer, ej minst Göteborg—Borås järnväg. År 1880 hade staden 4,723 invånare, men äger nu öfver 17,000. Staden är natursköont belägen med höga, vackra, skogklädda omgifningar. Den är liksom Göteborg anlagd af Gustaf II Adolf, äger tekniska och andra skolor, en äldre samt en under uppförande varande kyrka, hotell,Hotell du Nord rekommenderas. teater m. m., skuggrika alléer och en liten, men synnerligt täck stadspark. Den tekniske fackmannen har mycket att studera i de många i och omkring staden anlagda fabrikerna för tillverkning af garner, damast-, kamgarns-, tricot- och andra väfnader, käppar, knappar, snickerier, öl m. m. Turisten bör icke försumma att göra en utflykt till den ovanligt vackra *Öresjön* (anhalt vid Borås—Herrljunga järnväg, 10 minuters järnvägsresa från Borås) med utvärdshuset *Skogsryd*. Medan somliga hvila sig här vid den härliga stranden, begifva sig andra upp på *Hyberget*, omgifningarnas högsta punkt, lockade dit af en fornåldersgraf på toppen.

Borås står förutom med Göteborg i järnvägsförbindelse med Herrljunga, Varberg och genom

Borås—Alfvesta järnväg

med Vernamo, Alfvesta och Svenljunga. Utgörande en förenande länk mellan vester- och österhaf och löpande genom trakter förut oberörda af modärna samfärdsmedel, har denna järnvägsanläggning hälsats med tillfredsställelse, och utgör den dessutom en betydelsefull bana i strategiskt hänseende.

Men låtom oss åter intaga vår plats i det genomgående tåget och se, hvad dessa nya trakter hafva att bjuda på! Vid bron öfver Viskan lämna vi de sista fabrikerna, tilltalas af Borås—Alfvesta järnvägs ståtliga reparationsverkstad och nicka så vid *Åhaga*, därpå en och samma bro den nu upprifna Kindsbanan och landsvägen passeras, ett sista farväl åt Borås, som härifrån under ett ögonblick visar oss en synnerligen vacker tafla. Banan löper nu åter ut i skogsmarken följande dalgångens södra sida parallellt med landsvägen och skild från denna genom en bäck, som i slingrande bukter öfver sten och utför fall skummar oss till mötes, på sin väg drifvande kvarnstenar och sågramar. Ständigt stigande och med flera vackra utsikter på vänster hand komma vi till

Gånghester hållplats (79 km. fr. Göteborg), hvarefter följer en mera vild och kuperad trakt. Genom

bergskärningar, å bankar, genom skogar och moras med föga omväxling glida vi framåt till

Målsryd station (83 km. fr. Göteborg), som omsusas af bok, ek och björk. Pipan hvisslar, och vi begifva oss af igen. Banan löper nu genom löf- och barrskog, och till höger strax efter passerandet af Målsryd station har man från höjden en vidsträckt utsikt åt *Marks* härad. På höga bankar går banan fram,Åhagabron, sista skymten af Borås

Bank med årtalAplared stationAplareds tunnel

och helt plötsligt befinna vi oss uti den 290 meter långa *Aplareds* tunnel, hvilken fortsätter med stora bergskärningar fram till

Aplared Station (88 km. fr. Göteborg), hvars stationshus, liksom skrämdt af bullret på bangården, krupit upp på berget i de susande granarnes skugga. Här har ett stort ingeniörsarbete blifvit utfördt, i det att bangården bokstafligen är belägen på bottnen af en sjö, som måst urtappas och fyllas för detta ändamål. Bangården ligger nu 3 meter under sjöns förutvarande vattenyta. Traktens bebyggare hafva i denna station fått en nödvändig ersättning för den vid Kindsbanans rasering indragna stationen Roppered.BalternabackenIngången till Hillared station

Från krönet af den 20 meter höga banken vid *Balterna*, som vi snart passera, se vi hvarest f. d. Kindsbanan framgått. Vi tränga tappert genom berget och småle åt gamla järnvägens undfallande krumbukter för den grå klippan.

Hillared station (94 km. fr. Göteborg),

vackert belägen på *Ätradalens* norra, höga krön å *Gälareds* fideikommiss, är utgångspunkt för bibanan

Hillared-Svenljutiga-Axelfors,

hvadan vi här byta tåg och göra en afstickare till *Svenljunga* och *Axelfors*. En bit från stationen se vi till höger *Hillareds* medeltidskyrka, uppförd af sten utan torn men med klockstapel. Den Ingången till Hillared station

Från krönet af den 20 meter höga banken vid *Balterna*, som vi snart passera, se vi hvarest f. d. Kindsbanan framgått. Vi tränga tappert genom berget och småle åt gamla järnvägens undfallande krumbukter för den grå klippan.

Hillared station (94 km. fr. Göteborg),

vackert belägen på *Ätradalens* norra, höga krön å *Gälareds* fideikommiss, är utgångspunkt för bibanan

Hillared-Svenljutiga-Axelfors,

hvadan vi här byta tåg och göra en afstickare till *Svenljunga* och *Axelfors*. En bit från stationen se vi till höger *Hillareds* medeltidskyrka, uppförd af sten utan torn men med klockstapel. Dentillökades och försågs med tresidigt kor 1816 och rymmer nu 150 personer. Å korgafvelns yttersida är fäst en sten, hvars inskrift anger, att under densamma hvilat jungfru Gyrid Gunnarsdotter Gylta, som bott på Gälared i slutet af 1400-talet och gifvit en äng till kyrkan. Denna äger dock för närvarande ingen jord. I stapeln finnes en gammal plåtklädd sidodörr af ek, sönderskjuten af danskarna, då de på väg till Bogesund 1520 trängde genom Ätradalen och lägrade sig å åsen invid kyrkan. Vid danskarnas ankomst skyndade sig kyrkovaktaren att gömma kvrksilfret i skogen. På väg därifrån mötte han inkräktarna och blef, då han ej ville visa dem gömstället, nedskjuten. Trots mycket sökande är skatten ännu ej återfunnen. I koret ligga flera medlemmar af ätten Lilliehöök, på sin tid ägare

Hillared kyrkaaf Gälared, som ligger till vänster om och 5 minuters väg från Hillared station. Efter ytterligare 5

minuters promenad i samma riktning komma vi till den vackra sjön *Såken*, där den ofvan nämnda Gunnarsdotter Gylta gjorde ett försök att genomspränga berget, hvars uppkomna rämna kallas *Sotet*.

Anledningen till detta namn är att finna i det sätt, hvarpå sprängningen försiggick. Å berget eldades nämligen väldigt och för att ”mjuka upp” berget kastades flera hundra fläskskinkor i elden, hvarefter vatten slogs däröfver.

Efter 2 km. färd äro vi inne på den del af gamla Kinds Härads järnväg, som efter Borås—Alfvesta järnvägs byggande återstår och genom köp öfvergått i nämnda bolags ägo. Kinds Härads järnväg, hvilken byggdes åren 1883—1885 mellan Borås och Svenljunga, blef vid anläggandet af Borås—Alfvesta järnväg delvis öfverflödig, emedan den nya banan på flera punkter berörde den gamla. Såsom vi redan erfarit, raserades därför delen Borås—gamla Hillared, och från gamla Hillared station, hvilken indrogs, leddes Kindsbanan in till den 2 km. därifrån belägna nya Hillared station.

Hillared—Svenljunga—Axelfors, 24 km. i längd, utgör alltså en bibana till Borås—Alfvesta järnväg. En del af den raserade Kindsbanan är upplåten till landsväg, hvilket torde vara något enastående.

Följande den buktande, vackra Ätrans vestra sida, komma vi till

Sexdrega station (6 km. från Hillared).

Den egentliga bygden, som är att finna på sluttningarna mot Ätrans dalgång, är obetydlig men vacker och kuperad. Synnerlig märkbar gör sig den s. k. *”Tjufvakulle”* med godt grus under sin gröna hätta. Den lär tjänat till gömställe för röfvadt gods, däraf namnet.Sexdrega station»Tjufvakulle»Ätran har tidvis spelat röda hafvets roll för röfvare. *”Tjufvavad”* erinrar, att här ej alltid gått rätt till i forna tider. Ofvanför vadet i närheten af stationen bildar Ätran ett par vackra fall, af hvilka det vid *Broholm* i svunna tider drifvit såg och spinneri. Vi rulla vidare och lämna kullen med dess dolda skatter, på samma gång som Ätran skamsen drager sig in under gröna hvalf för att åter igen vid

Ringestena hållplats (13 km. från Hillared) visa sig, sökande en väg genom mossmarkerna. Vi öfverfara *Marbäcken*, en biflod till Ätran, och äro strax därefter framme vid

Svenljunga station (18 km. från Hillared).

Svenljunga har sedan gammalt varit den mest betydande platsen inom Kinds Härad, som där har sitt tingsställe. Vid årligen återkommande marknader och kreatursmöten råder här ett rörligt lif och uppgöras många affärer. Byn har läkare, sjukstuga, epidemisjukhus och apotek, folkskola, bank, hotell och flera affärslokaler. Af industriella anläggningar finnas endast ett garfveri, ett färgeri och ett sågverk. Vid de fall, som Ätran bildar vid det nära intill liggande *Svenljunga Kvarnar*, finnes en större fabriksbyggnad, ämnad till gummifabrik, men någon fabrikation har ännu ej blifvit af, och byggnaden har fått stå öde i flera år. I allmänhet välbebyggdt, äger samhället flera täcka villor. Från höjden å dalens vestra sida ter sig byn rätt inbjudande, och den mörkgröna, i blått förtonande skogen bildar en vacker bakgrund åt det hela.

Vi fortsätta nu till**Axelfors station** (24 km. fr. Hillared) vid Falkenbergs järnväg, där en större trämassefabrik tar sin drifkraft från Ätrans här mäktiga vattenmassa.

*** Vi återvända nu till Hillared station för att fortsätta den afbrutna resan mot Alfvesta. Sedan vi lämnat Hillared, vidgar sig utsikten. Vi fröjda oss åt vackra partier af löf- och barrskog, Ätrans gröna dalgång, som vi korsa på en hög bro, *Långsjöns* glittrande vatten och vid

Länghem station (101 km. fr. Göteborg) åt stora odlade vidder med hundraårig skog till vakt. Häromkring ligga flera stora egendomar. *Finnekumla* på näset mellan *Åsunden* och *Sämbsjön* med underlydande områden tillhörande Sparresläkten; *Torpa* med vackert läge på ett näs mellan yttre *Åsunden* och *Lillesjön*; *Halldarp* med ett förtjusande läge vid *Angsjön*, *Länghems* spridda by m. fl. Vid Torpa finnes en äldre manbyggnad *”Torpa Stenhus”* i tre våningar med trapptorn på östra sidan. I nedra våningen finnes en slottskyrka, där Gustaf Vasa

vigdes vid sin tredje gemål, och som ännu begagnas vid familjehögtider och inreddes 1699 af den berömde fältmarskalken grefve G. Otto Stenbocks änka Christina Catharina De la Gardie. Såsom förra ägare af Torpa kunna uppgifvas: 1). Riksrådet Arvid Knutsson Store 1485; 2). dennes son, riksrådet Olof Arvidsson, som blef stamfader för den yngre ätten Stenbock; 3). hans son, Gustaf Olofsson Stenbock, riksråd och friherre till Öresten samt fader till Gustaf I:s tredje gemål Catharina Stenbock; 4). hans son, riksrådet Erik Stenbock, känd genom sina kärleksäfventyr **Axelfors station** (24 km. fr. Hillared) vid Falkenbergs järnväg, där en större trämassefabrik tar sin drifkraft från Ätrans här mäktiga vattenmassa.

*** Vi återvända nu till Hillared station för att fortsätta den afbrutna resan mot Alfvesta. Sedan vi lämnat Hillared, vidgar sig utsikten. Vi fröjda oss åt vackra partier af löf- och barrskog, Ätrans gröna dalgång, som vi korsa på en hög bro, *Långsjöns* glittrande vatten och vid

Länghem station (101 km. fr. Göteborg) åt stora odlade vidder med hundraårig skog till vakt. Häromkring ligga flera stora egendomar. *Finnekumla* på näset mellan *Åsunden* och *Sämbsjön* med underlydande områden tillhörande Sparresläkten; *Torpa* med vackert läge på ett näs mellan yttre *Åsunden* och *Lillesjön*; *Halldarp* med ett förtjusande läge vid *Angsjön*, *Länghems* spridda by m. fl. Vid Torpa finnes en äldre manbyggnad *"Torpa Stenhus"* i tre våningar med trapptorn på östra sidan. I nedra våningen finnes en slottskyrka, där Gustaf Vasa vigdes vid sin tredje gemål, och som ännu begagnas vid familjehögtider och inreddes 1699 af den berömde fältmarskalken grefve G. Otto Stenbocks änka Christina Catharina De la Gardie. Såsom förra ägare af Torpa kunna uppgifvas: 1). Riksrådet Arvid Knutsson Store 1485; 2). dennes son, riksrådet Olof Arvidsson, som blef stamfader för den yngre ätten Stenbock; 3). hans son, Gustaf Olofsson Stenbock, riksråd och friherre till Öresten samt fader till Gustaf I:s tredje gemål Catharina Stenbock; 4). hans son, riksrådet Erik Stenbock, känd genom sina kärleksäfventyr*SvenljungaBron öfver Ätran*Länghem station

Stenbocks och Sparreska grafkoret

Oppensten

Asarps kyrkamed Malin Sture, som sedan blef hans maka; 5). deras son, riksrådet Gustaf Stenbock; 6). hans son, fältmarskalken Gustaf Otto Stenbock; 7). dennes änka, grefvinnan Christina Catharina De la Gardie; 8). deras son, grefve Erik Stenbock; 9). dennes måg, landshöfding friherre C. G. Sjöblad; 10). hans måg, grefve Erik Arvid Sparre; 11). dennes son, grefve Claes Gustaf Sparre, död 1842, och 12). hans änka, född friherrinna Fleming, moder till nuvarande ägaren kammarherre grefve Erik Theodor Sparre. Godset har sålunda ej gått ur släkten under 400 år.

Skogs- och landtmannaprodukter, slaktkreatur, mjölk m. m., som förut gått öfver Åsunden till Ulricehamn, sändas nu lättare till Borås och Göteborg.

Innan vi fördjupa oss i den stora jordskärningen med sin smäckra landsvägsbro, kasta vi en blick till vänster på *Länghems* kyrka. Grafkor för grefliga ätterna Stenbock och Sparre ligger en bit från kyrkan i en aspdunges skyddande hägn. På en hög bank, som skär en flik af *Säfsjön*, genom skogsdungar och öfver gärden ila vi mot de stora mossmarkerna vid *Limmared*. Innan vi uppnå Limmared station, kunna vi till vänster ett stycke från banan, där *Sämbån* och *Lillån* förena sina flöden, se en klippig kulle, kallad *Husberget*, bevuxen med åldriga ekar och björkar. Det är en plats, som minner om dådfulla frihetsstrider; ty på denna höjd byggde Valdemar Atterdags trupper fästningen *Oppensten* (1300-talet), hvarifrån ledde en väg, ännu synlig, till Åsarps munkkloster, numera *södra Åsarps kyrka*.

Engelbrekt lät rasera fästningen under frihetskriget, och endast några grundstenar af tornet visa, hvar det bålverk stått, som dansk eröfringslusta en gång reste, men svensk frihetskänsla grusade.

Under vår tankeutflykt har tåget glidit öfver Sämbån, förbi Limmared glasbruk och in på **Limmared station** (112 km. fr. Göteborg), som utgör slutpunkten för Falkenbergs smalspåriga järnväg, hvilken inkommer på stationens

baksida, samt öfvergångsstation för den blifvande Vestra Centralbanan.

Limmared glasbruk, i stationens omedelbara närhet, anlagdt 1740 af öfverstelöjtnant Ruthensparre, innehades i början af 1800-talet af Sparresläkten. Inköptes 1852 jämte andra af Fredrik Brusewitz, som på 1880-talet blef ensam ägare. Vid hans död 1888 öfvergick bruket till aktiebolag inom familjen Brusewitz. Dess specialtillverkning är apoteksglas, men äfven hushållsglas samt andra goda och konstnärliga glasarbeten utgå härifrån. Å båda sidor om den vackra alléen ligga bostäder för tjänstemän och arbetare. Intill hyttan ligger ångsåg. Bruket besitter stora skogar, hvilka jämte Torpa skogar lära vara de värderikaste och bäst vårdade i länet. Utgården "*Ladugården*" tillhör äfven bruket, som för öfrigt äger kvarn och sågar i fallen från skogssjöarna samt betydande torfmossar, hvarur nu bränsle börjat tagas till hyttan. På en 15 km. lång, af bruket anlagd hästspårväg till Åsunden och öfver denna på båt till Ulricehamn fördes förr brukets tillverkning och stora behof af råmaterialier. Nu har bruket eget spår till stationen.

I närheten ligger *Åsarps by, Limmared säteri* med stora skogar och odlad mark. Limmared, som förr utgjorde en hel kyrksocken, ägdes på sin tid af Gustaf Vasa. De tvenne väldiga alléerna samt trädgårdens jätteträd vittna om herresätets ålder.

Men vidare på vår färd. Den höga banken vid *Fåle*, den 100 meter långa tunneln, några vackra skogspartier och bron öfver *Nittorpsån* äro de omväxlingar, som möta ögat, innanLimmareds station

Disponentbyggnaden vid Limmared glasbrukGamla hyttan, Limmared

Interiör från nya hyttan, LimmaredLimmareds skogarLimmareds tunnel**Brandsmo station** (116 km. fr. Göteborg) uppnås. Cirka 6 km. härifrån ligger den för landsbygden mindre vanliga centralkyrkan tillhörande *Tranemo* församling och uppförd i romansk stil 1882 invid *Nittorps*- och *Sämbåarnas* sammanflöde. I stationens närhet ligger *Allgustorps by* med sågverk tillhörande Tranemo sågverks aktiebolag. Banan går härifrån på oländig skogsmark genom föga tilltalande trakter öfver *Grimsås* mosse till

Grimsås station (125 km. fr. Göteborg).

En äldre och tvenne nya affärslokaler samt ett par nyuppförda boningshus mildra något den här rådande ödsligheten.

Fastän man från tåget ej ser annat än enformiga mossar och skog, går järnvägen dock genom en trakt, som är särdeles rik på natursköna utsikter. För att komma till dessa måste man dock gå en bit från banan. För dem, som älska fotvandringar, kan därvid rekommenderas att stiga af tåget vid Grimsås station och göra en tur på cirka 7 kilometer till *Bohult*, vestsydvest om stationen, där man från en höjd af 287 meter öfver hafvet har en fri och storartad "Rundschau". Annat än gående kan man svårligen komma dit, och vägen dit finner man bäst genom att höra sig för hos "infödingarne", då nämligen generalstabens karta öfver trakten i det hänseendet torde behöfva undergå justering. Från Bohult är det ej lång väg till *Mossebo*, hvars gamla träkyrka med särdeles vackert läge på en höjd vid *Marjebosjön* är värd ett besök. Kyrkan, fjällbeklädd och uppförd 1743, är invändigt försedd med oljemålningar direkt på träpanelen i hvalf och på väggar (himmel och helvete). Synnerligt vacker är läktarebarrièren med de visa och fåvitska jungfrurna.Mossebo kyrka

En ännu äldre predikstol, renoverad samt prydd med sirater och bilder, är här uppsatt. Trakten omkring kyrkan är storslaget vacker, liksom äfven flera utsiktspunkter finnas vid nästan alla de stora byar: *Moghult, Fiås, Hässelås, Mossebo* m. fl., som ligga i närheten af Grimsås.

Sedan vi lämnat Grimsås, glömma vi snart den nyss genomresta traktens ödslighet för de härliga perspektiv, Småland breder ut för vår blick. Vi hafva nämligen cirka 2 km. öster om Grimsås station passerat gränsen mellan Vestergötland och Småland. Alldeles intill

Hestra station (131 km. fr. Göteborg), som ligger invid Angsjön, omhägnad af barrskog, finnas utsikter så

storartade, att man ej torde finna deras makeTranemo kyrkaUtsikt från Hestra-höjdenSpikningen af »sista skenan»Nissanpå närmre håll än långt uppe i Dalarne eller Norrland. Från *Hestraås*, 285 meter öfver hafvet, ser man ända till 30 kilometer i nordvest och i sydost öfver *Viksjön* omkring 20 kilometer bort till bergen i *Gnosjö* socken. Ofvanför *Hestra kyrka* är en höjd, hvarifrån man har ungefär samma utsikt i sydost som från Hestraåsen, och dessutom har man här utsikt öfver det på andra sidan om järnvägen liggande *Isaberg*. Här, långt från städers buller och kvalm, i en kådmättad luft och midt i famnen af en härlig natur, vore rätta platsen för ett sanatorium. Befolkningen här uppnår mycket hög ålder, och raska personer på 85—90 år äro ej sällsynta. För ett par år sedan dog här på sin tid Sveriges äldsta invånarinna, 104 år gammal.

Den, som är road af cykelsporten, finner i dessa

Bron öfver Nissantrakter flera vägar som väl löna mödan att försöka. Se här hvad ett par cyklister berätta:

”Vi hade för en stund sedan passerat förbi *Hestra* station, då vi hörde en tågsignal. Det befanns ha varit afgångssignalen från nämnda station, och togo vi en hvilostund vid foten af *Isaberget* för att se tåget ila fram öfver den höga banken, som med en bro leder öfver *Nissastigen*. Knappt hade vi hunnit stiga af våra maskiner, förr än snälltåget kom framrusande och försvann så hastigt, att hvilostunden blef så godt som ingen. Alltså upp igen och framåt på Nissastigen, den väg som följer Nissaån och utgör stora farleden mellan Halmstad och Jönköping. Vägen är ypperlig och omgifningen vacker med Isabergets höga kam till vänster och *Algustorpsjön*, en utvidgning af Nissan, till höger. Vi gjorde en afstickare till *Nissafors bruk*, som numera ej gör skäl för namnet, enär bruksrörelsen är nedlagd. Vattenfallet är storartadt och kommer en att tänka på de slumrande millioner som ligga i våra vattenfall och strömma bort utan att tillgodotagas. Själfva corps-de-logiet, om hvars storhetstid ännu några murgrönor vittna, som tynande slingra sig uppför pelare i vinterträdgården, tyckes dela brukets öde — att förfalla.

Därifrån ut till Nissastigen igen upp emot *Örreryd*. Vid öfverfarten af *Vesterån* stördes den eljest idylliska taflan af en mängd timmer, som låg där för flottning. Jag kunde inte afhålla mig från att ropa till min kamrat: ”Se så mycket timmer!” och han, såsom varande göteborgare, svarade naturligtvis: ”ja, det har ju riktigt ”stockat” sig.” Därifrån drog det ej om lång stund innan vi kommo till *Örreryds kyrkoby* med ett litet primitivt postkontor, men vackert belägen med utsikt öfver Nissadalen. Alldeles intill kyrkan ligger gästgifvaregården, där vi åto middag,bestående af ”smörgåsbord, 2 rätter mat och kaffe” för den ringa kostnaden af kr. 1: 45 för oss båda. Maten, som bestod af stekt sill och potatis samt lingon och mjölk, var enkel, men snyggt och trefligt serverad.

När vi foro därifrån mötte vi en mängd helgdagsklädda personer och i kyrktornet ringde det samman till gudstjänst, fastän det var midt i söckenveckan. Prästerskapet består af en kyrkoherde och en komminister, hvilka skola sköta Unnaryd, Stengårdshult, Vallshult, Örreryd och Hestra församlingar. 5 kyrkor och 2 präster! Det är därför den kyrkliga nöden måste afhjälpas med halfveckopredikningar. Vägen till *Vallshult* stiger så godt som ständigt, så mycket t. o. m. att cykelåkning ej kan ifrågasättas, och den föreföll därför särdeles lång. En bonde vi träffade på vägen, vid ett ställe som heter *Liderna*, sade på tillfrågan huru lång backen var, att en ingeniör hade mätt upp den; han mindes dock inte riktigt säkert siffran, men ville påminna sig att det var ”3000 kilometer”. Så lång hade vi ej tänkt oss den, oaktadt vi fått gå hela backen uppför, men 3000 *meter* torde passa bra ihop med verkligheten. Tänk, hvilken bra kälkbacke på vintern!

Uppe på *Liderna* har man en utsikt så storartad, att endast den utgör tillräckligt skäl för en resa dit.

Vallshults vördnadsvärda gamla kyrka höll på att rifvas och en ny, också den af trä, att byggas upp. Strax bortom Vallshult ligger på en höjd *Hyndebo* komministerboställe, hvarifrån utsikten är vidsträckt. Vägen går fortfarande än upp- och än utför. Väglaget är godt, och den omväxlande naturen är så upplifvande, att backarne uppför med nöje tagas gående, och backarne utför sätta cyklarne i kapplöpningsfart utan att man behöfver besvära sig med någon trampning. Snart äro vi framme vid *Stengårdshultsjön*,som vi, där vägen går alldeles vid stranden, se i dess största längd, nära 5 kilometer. Från *Stengårdshults* kyrka, som ligger 270 meter öfver hafvet, har man en

bedårande utsikt öfver sjön, hvars yta ligger 47 meter under oss med sina många små skogbevuxna öar. På andra sidan sjön se vi den ena höjden efter den andra, af hvilka igenkännas den hattformiga *Höcklan* och det 342 meter öfver hafvet höga berget vid *Hvirfhult* samt längre bort *Isaberg* och flera andra höjder, förtonande sig i ett ljusblått, som sammansmälter med den klarblå himmeln.

I Stengårdshult lågo vi kvar öfver natten, och morgonen därpå, allt för tidigt för att lämna vårt vänliga värdfolk, men bra sent för dagens marschroute, gåfvo vi oss iväg igen, efter att först vid sjöstranden ha tagit sjön i närmare betraktande. Hade tiden medgifvit, skulle en tur upp till *Bondstorps kyrka*, som ligger alldeles intill och 28 meter öfver *Rasjön*, varit af stort intresse, men då kunde vi inte tänka på att medhinna allt, som var bestämdt för den dagen. Vägen mellan Stengårdshult och Åsenhöga är på flera ställen omlagd, så man får ej allt för mycket lita på generalstabens karta.

Vi passerade alldeles under Hvirfhultsberget, som är ett af de allra högsta i småländska höglandet. Uppe på hjässan ligger en stor rullsten, hvars därvaro är svårt att förklara, helst som den synes ligga så löst, att den lätt kunde ramla ner. *Åsenhöga* är en större kyrkoby, men erbjuder intet af större intresse. Därifrån kan man välja 2 vägar till banan; antingen förbi *Götarps hälsobrunn* till Gnosjö station eller förbi *Marieholms bruk* till Hillerstorp station. Vi valde den senare för att få bese bruket. Det ligger mycket vackert vid *Svartån*, som gör flera fall, af hvilka bruket tar sin drifkraft. Där tillverkas hufvudsakligenhackelsemaskiner och tröskverk, för hvilket ändamål finnes gjuteri, mekanisk verkstad, snickare- och smedverkstäder samt lancashiresmedja med valsverk. Vi öfverraskades af att i dessa trakter, där malm ej finnes och tillgången på träkol är ringa, finna en lancashiresmedja. Här ersattes dock råvaran af smidesjärnskrot, som i smedjans vällugnar och med tunga hammare bearbetades till stora ämnen, hvilka i sin tur i valsverket erhöllo de dimensioner, som bruket behöfver för sina tillverkningar. Dessa köras sedan landsvägen till Hillerstorp, hvarifrån de per järnväg utsändas till alla delar af landet. Verkstäderna äro mycket gammalmodiga och primitiva, mörka, smutsiga och med så låga tak, att resligt folk ej lämpligen kan användas till arbetare. Också fanns där en mängd unga pojkar, som användes till allehanda arbeten.

Från Marieholm togo vi vägen norr om *Mosjön* och öster om sjön *Flaten* för att medhinna en tur till *Hökhults* gästgifvaregård, där vi hoppades kunna få stilla den hunger som cirka 35 kilometers cykelfärd orsakat. Hökhult hör emellertid till de småländska gästgifvaregårdar, där ”man äter bra, om man matsäck har som duger!” Vi fingo emellertid smör, bröd och mjölk, allt af prima beskaffenhet, och detta utgjorde vårt middagsmål den dagen. Sedan var det lagom att rulla iväg till Hillerstorp station, för att medhinna snälltåget till Göteborg, och därmed ändades en liten rundresa, som bara hade det enda felet att vara för kort. Men kommer tid så kommer råd, och det skall nog inte vara sista gången vi göra en cykeltur i småländska höglandet. När man från Göteborg når dit med en järnvägsresa på något öfver 3 timmar, så går det betydligt billigare och fortare att på det sättet njuta af vidsträckta utsikter, än att göra en flera dagars resa till Norrland i och för samma ändamål.”

***Efter detta afbrott i resan fara vi vidare genom skogen, passera den bekanta landsvägen ”Nissastigen” på en bro och anlända efter en stund till den punkt, där banan öfvergår Nissan och därmed äfven gränsen mellan *Mo* och *Vestbo* härader, båda i Jönköpings län.

Passa här på och uppfånga en skymt af det storslagna sceneriet till höger. Efter ytterligare ett par minuter äro vi framme vid

Nissafors station (136 km. fr. Göteborg).

Innan vi öfvergå till beskrifningen af Nissafors omgifningar, vilja vi erinra om att strax intill bron öfver Nissan försiggick den vid järnvägsbyggnader ej oviktiga högtidlighet, då sista skenan spikas af Styrelsens medlemmar (se bilden).

Nissafors station ligger i det minnesrika **Källeryd** socken. Här var i äldre tider en liten by i ”ödesmål”, till dess landshöfdingen och guvernören öfver Skåne, Halland och Blekinge, Magnus Dureel, på 1600-talet blef ägare till

Källerö säteri. I stationens omedelbara närhet ligger säteriets gamla förfallna manbyggnad, en tid Carl den XII:s jaktslott. Ett stycke längre bort se vi Källeryd kyrka, en af de märkligare i landet, uppförd 1672 i den gamla träkyrkans ställe af sten i gotik af en holländare och bekostad af ofvan nämnde Dureel och hans fru, född von Cracauw. Byggnadssumman var 6,000 riksdaler "Courant", på den tiden ett stort belopp. Det höga priset berodde mycket därpå, att en del af byggnadsstenen togs från Holland. Men guvernören var mycket rik, och då efter hans död bouppteckning förrättades, vägdes guld och silfver på betsman och räknades i pund. Efter Dureel innehades Källerö säteri af hans måg, baron Christer Horn och efter honom af sonen, Svante Horn, som sålde det till en assessor Flack. Sedermera öfvergickKälleryd kyrka och Carl XII:s jaktslott

Interiör of Källeryd kyrkaPå väg till Nissafors bruksätriet till och införlifvades med *Nissafors fideikommiss*. Kyrkan restaurerades 1870, då trappgaflarna borttogos och tornet tillbyggdes, hvarigenom den förlorade mycket af sin ursprungliga arkitektur. På den mindre af de två klockorna finnes följande inskription: "Att kalla tillsammans båd' stora och små, med villiga hjärtan till templet att gå att hålla tjänsten den rena; år 1763 (ett tusen sjuhundrasextiotry) att hjälpa min maka beställdes jag ny som fordom har klingat allena."

I koret ligga begrafna familjerna Dureel, Horn samt Carl den XI:s gunstling, Johan Gyllenstjerna, med fru.

Bysterna öfver kordörrarne föreställa Dureel och hans fru. Den stora taflan å kyrkans högra sida från koret räknadt framställer den första fideikommissarien till Nissafors, landshöfdingen och friherren Salomon Löfvenskiöld och hans friherrinna, född Coyet. Hunden bredvid lär en gång vid en eldsvåda räddat sin herres lif.

Markerna närmast stationen äro ämnade att styckas till villatomter, och ett nytt, tidsenligt corps-de-logis kommer antagligen här att uppföras och tagas i besittning af fideikommissarien till Nissafors (baron Eric Leijonhufvud). Fideikommisset omfattar tillsammans cirka 30,000 tunnland till stor del skogsmark och delar af 9 kyrksocknar.

Innan vi fortsätta resan, böra vi göra en 5 kms promenad förbi det höga Isaberget till Nissafors gamla, nu nedlagda järnbruk, anlagdt år 1725 af brukspatron Camitz och landshöfdingen öfver Jönköpings län, Lejonschöld. Malmen bröts i Taberg och kördes 25 km. till brukets masugn vid Rasjö. Tackjärnet fördes därefter till Nissafors, där det bearbetades till stångjärn och manufaktursmide. År 1775—76 såldearfvingarna bruket med underlydande egendomar till öfverkommissarien Löfvenskiöld, som 1797 gjorde det till fideikommiss för äldste sonen, landshöfdingen och friherren Salomon Löfvenskiöld. Yngste sonen, Carl Fredrik, erhöll egendomen Fåleberg i Hassle socken, 10 km. från Mariestad, såsom fideikommiss. Efter förste fideikommissariens död, hvilken icke efterlämnade någon manlig arfvinge, öfvergingo båda fideikommissen till brorsonen, hofmarskalk Salomon Löfvenskiöld, som förenade båda till *ett* fideikommiss, hvartill äfven hörde ett hus i Jönköping. Fideikommissrätten öfvergick 1892 till släkten Leijonhufvud. Fideikommissarkivet innehåller många rariteter, såsom handbref från Carl XII, Stenbock m. fl. bemärkta personer. Uttömmande beskrifningar öfver det på fornminnen rika Mo- samt Norra och Södra Wedbo härader liksom Vestbo och Östbo härader hafva utgifvits af Allvin.

Omkring Nissafors bruk är naturen synnerligen storslagen med stolta furuparker på åsarna, knotiga björkar, täta ekdungar och odlade fält i dalarne. Nissan vidgar sig nedanför bruket till flera små sjöar med vackra holmar.

Vi återvända nu till stationen och fara vidare genom skogar och mosstrakter i riktning mot

Gnosjö station (144 km. fr. Göteborg).

Åter måste vi för att skåda traktens sevärdheter ut på vandring, och vi stanna ej, förr än vi uppnått *Stackebohöjderna* cirka 3 km. från banan till höger. Det vackra sceneriet ger oss rik lön för vår möda. I förgrunden höjdens löfrika sluttning, där nedanför *Härens* blanka vatten med fyra holmar, *Gnosjö kyrka*, fält och byggnader på dalens andra sida, och i bakgrunden granskogens mörka, förtonande massor i vågiga, mjukaVid Nissafors brukUtsikt af GnosjöTråddragerier i GnosjöGötarps brunn

Gnosjö tunnelsäterier med Isabergs topp längst bort i fjärran. På återvägen följa vi vägen, som leder mot *Hären* och *Töllstorpsån* med sina många förfallna sågar, kvarnar och tråddragerier, de senare en egen småländsk

industri, utan motstycke i andra delar af Sverige. Man kan antaga, att från det på sin tid betydande järnbruket Nissafors spreds och möjligen uppmuntrades en viss industriell anda, som gjorde den händige, öfver god tid förfogande smålänningen till tusenkonstnär. Denna del af Småland är den lilla industriens centrum. Här tillverkas en massa olika slag af mässings-, koppar- och järnarbeten, portmonnäer, kartongarbeten, möbler ochallaslags träarbeten. Elektrisk kraft är ej obekant hvarken i de mekaniska verkstäderna, eller i tråddragerierna; de äldre för vattenkraft äro nästan alla nedlagda. Ångsågar och fabriker hafva uppförts i stationens närhet. På banans norra sida ligger *Götarps brunns- och badanstalt* inom *Åsenhöga* församling af Jönköpings län, 200 meter öfver hafvet, 6 km. från Gnosjö järnvägsstation, synnerligen natursköont vid den lilla täcka *Götarpsjön*.

I trakten, rik på präktiga skogar och sevärda platser, ligga flera större byar och *Häryds bruk*, som tillgodogör sig myrmalmen ur de närbelägna sjöarna och hvaraf framställes gjutgods.

Efter dessa ströftåg kännes det skönt att åter få hvila på vaggonens mjuka dynor, se skogarna dansa förbi, omsvepas för en stund af den 414 meter långa *Gnosjötunnelns* mörker — nota bene, om konduktören glömt tända det elektriska ljuset — och kasta en blick i *Kvarnsjön* och på höjderna vid *Hillerstorps* by. Gränsen mellan *Vestbo* och *Östbo* härader passeras och därefter *Storån*, en af *Lagans* större tillflöden, hvarefter vi stanna vid**Hillerstorp station** (155 km. fr. Göteborg).

Här gifves tillfälle få se en större småländsk bondby *Hillerstorp*, omgifven af löfklädda höjder. Käfsjö by ligger äfven i närheten med rödmålad träkyrka. En mil från stationen ligger *Marieholms bruk*, beskrifvet här ofvan.

Framåt manar signalen, och snart känna vi liksom friska hafsvindar susa oss till mötes. Det är också ett haf vi nalkas, men ej i trotsigt uppror utan med hundraårig mossa på bruna förkväfda vågor; en mosse, *Store Mosse* kallad, 20 km. lång och 7 km. bred. Liflös och grå ligger den om dagen, men i aftonsolens bloss färgas den i kopparton. Järnvägens sträckning öfver denna mosse är 4 km. lång. Mossen är tämligen grund, hvilar på sandbotten och har de bästa odlingsmöjligheter, blott det nödiga kapitalet för dess utdikning kunde anskaffas. Äfven bränntorf skulle här kunna erhållas.

Sedan vi lämnat mossen bakom oss, äro vi strax framme vid

Hädinge station (162 km. fr. Göteborg) och åter inne i skogens skyddande, trygga hägn. Vackra dungar af björk och ek och odlade tegar med välbyggda gårdar skymta fram, tydande på, att vi nalkas en större bygd, och i ett nu befinna vi oss i

Vernamo (172 km. fr. Göteborg), hvars station är den största mellan Borås och Alfvesta. Här sammanlöper Borås—Alfvesta järnväg med Halmstad—Nässjö och Skåne—Smålands järnvägar, genom hvilka Vernamo således står i förbindelse med Halmstad, Jönköping, Helsingborg etc. *Vernamo köping* är en betydande ort, men så är det ocksåHillerstorp byÖfver Store Mosse

Banvaktarestuga i VernamotraktenVernamo köpingEn flik af VidösternVid SölarydBron öfver ÅrånGångna tiders industrismålänningarnas Vernamo, marknadernas, oxarnas och träskornas Vemamo, sedan urgamla tider kändt som handels- och marknadsplats.

Köpingen, som de senaste åren tillväxt betydligt, äger skolor, stor vacker kyrka, apotek, posthus, hoteller, fabriker för tillverkning af möbler m. m. De höst och vår återkommande stora marknaderna hafva gjort platsen vida känd, och då boskapsskötsel är Smålands förnämsta näringsgren, försiggår här en liflig omsättning af ungnöt, hästar, oxar m. m.

Lagan, som genomskär köpingen, ibland bred och väldig, men alltid med behagliga bukter och fagra stränder, passeras efter några minuters ytterligare färd. Till höger se vi dessförinnan en blånande flik af den långa sjön *Vidöstern*.

Rydaholms kyrka, med alnen på kyrkodörrenVidare på bankar, genom bergskärningar och skogsbygder till

Bor station (184 km. fr. Göteborg).

Äfven här växer ett samhälle upp omkring stationen med *Bor gästgifvaregård* i närheten. Trakten är odlad och ganska tätt bebyggd, med de stora sjöarna *Hindsen* till vänster samt *Flåren* och *Furen* till höger om banan, dock ej synliga därifrån. I närheten belägna platser äro *Os bruk* och *Eds* uråldriga herresäte. Vår skogomkransade väg leder oss förbi *Sölaryd*, där plats är intagen för en blifvande station. Ett stickspår är redan utlagdt för den till venster liggande traktens behof. Vi svänga oss nu i en skarp S-kurva och kila därefter öfver *Årån* med sitt breda, långa, stenfyllda vattenfall, hvilket väntar på storindustri i stället för den förfallna sågen och kvarnen strax ofvan järnvägsbron.

Horda station (194 km. fr. Göteborg) med namn efter byn invid är vackert belägen. Trakten är odlad, väl och tätt bebyggd, med sjöarna *Lången*, *Kjettelen* och den stora *Rymmen* i norr ett stycke från banan. Genom hufvudsakligen odlade trakter går nu banan fram till

Smålands Rydaholm station (201 km från Göteborg).

Något vester om denna plats lär, medan ännu Skåne, Halland och Blekinge voro danska besittningar, stått en stad kallad *Yttersta*, med anledning af sitt läge vid rikets yttersta gräns. Här råder en liflig byggnadsverksamhet, och den gamla staden är på god väg att åter växa upp. Intill stationsområdet är den förut vidlandsvägen belägna marknadsplatsen *Tjursbacke* förlagd, bekant för sina stora kreatursmarknader.

Rydaholms kyrka, den sydligaste i *Östbo* härad, är traktens största sevärdhet, och skulle dess torn enligt gammal sägen hafva trotsat självfva syndafloden. Tornet, uppfördt af delvis huggen granit, sandsten samt till och med af runstenshällar, har tvenne spiror, hvilka träffats af månget åskslag. Den egentliga kyrkan i romansk stil är om- och tillbyggd samt af yngre datum. Vid sidoingången, som prydes af 4 st. kolonner, äro inmurade gamla huggna stenhällar, föreställande St. Görans strid med draken, dels till häst och dels till fots. I vapenhuset hänger en kopia af den ryktbara Rydaholmsalnen, som utgjorde en af de på Gustaf Vasas tid till olika delar af landet utsända alnmåtten.

Till de stora marknader, som här höllos i forna tider, samlades köpmän från snart sagdt alla delar af landet, och skulle då deras mått jämföras med denna järnaln. Historien förmäler, att då vid en epidemi i Vexiö skolan därstädes flyttades till Rydaholm, pojkarna, som ansågo den gamla alnen lämplig att mäta hvarandras ryggtaflor med, bröto lös densamma, hvarefter den förkom. Efter några år hittades den vid lagning af kyrkogolfvet, men halft förrostad och omöjlig till måttstock. Invid kyrkan äro nya bank- och skolhusbyggnader uppförda. Från den höjd, på hvilken kyrkan är belägen, har man en vacker utsikt öfver trakten, hvars stora odlade fält och täta byar tala om gammal kultur.

Mellan Smålands Rydaholm och följande station brytes den sällsynta svarta graniten, hvilken här förekommer i berg af betydlig mäktighet. Den lastas på järnvägsvagn å intill *Gölsjö* vaktstaga särskildt för detta ändamål anlagdt spår. I närheten häraf går gränsen mellan *Östbo* och *Allbo* härader. Genom vacker björkskog och efter att Rydaholms kyrka, tornetAlfvestaUtlastning af svart granit vid Gölsjö lastspår hafva passerat en vik af Sjöatorpssjön komma vi till

Hjortsberga station (214 km. fr. Göteborg),

där de odlade vidder, som omgifva Alfvesta, börja. Efter en färd af 221 km. på 5 timmar och 50 minuter äro vi således framme vid resans mål

Alfvesta station (221 km. fr. Göteborg).

Alfvesta, redan förut en viktig järnvägsknut vid södra stambanan mellan Stockholm och Malmö, har vunnit i betydelse, sedan Borås—Alfvestabanan här blifvit inledd. Från de Alfvesta omgifvande löfskogkransade höjderna har man en härlig utsikt öfver sjön *Salen*. Alfvesta tillhör *Aringsås* församling, hvars gamla kyrka och

smäckra klockstapel ligga på östra sidan af den lilla å, som utfaller i Salen. Vi stå här i förbindelseösterut med Vexiö, Karlskrona, brunnsorten Ronneby, väderkvarnars luftiga hem Öland, det härliga, på storhetsminnen rika Gotland m. fl. intressanta och viktiga platser.

I söder och norr kunna vi komma med statsbanan. Ja, med den som förmedlande länk öfver Danmark stå vi i direkt förbindelse med Europas hela järnvägsnät. Hela världen ligger således öppen för oss. Vi stanna dock kvar i höga norden, där vi ha så mycket skönt att se och beundra.

Vi vilja, innan vi draga till främmande länder, först lära känna vårt eget land.

Den nyss afslutade färden mellan Göteborg och Alfvesta har lämnat oss en bild af vårt land, men det kräfves många sådana från vidt skilda trakter för att vi skola få en fullt klar uppfattning om, hvad vi äga i gamla Sverige.

Aringsås kyrka IIIIIIIVVVIVIIVIIIIXXXIXIIXIII Göteborg 1904 Wald. Zachrissons Boktryckeri A.-B.